

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ
П'ЯТА СЕКЦІЯ

СПРАВА «"УКРАЇНА — ТЮМЕНЬ" ПРОТИ УКРАЇНИ»

(Заява № 22603/02)

РІШЕННЯ

(щодо суті)

СТРАСБУРГ

22 листопада 2007 року

ОСТАТОЧНЕ

22/02/2008

Це рішення набуває чинності відповідно до умов, визначених статтею 44 § 2 Конвенції. У нього можуть бути внесені редакційні правки.

У справі «Україна-Тюмень» проти України»

Європейський суд з прав людини (п'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

п. П. Лоренцен (Mr P. LORENZEN), *Голова*,
п. К. Юнгвірт (Mr K. JUNGWIERT),
п. В. Буткевич (Mr V. BUTKEVYCH),
пані М. Цаца-Ніколовська (Mrs M. TSATSA-NIKOLOVSKA),
п. Р. Маруст (Mr P. MARUSTE),
п. Дж. Боррего-Боррего (Mr J. BORREGO BORREGO),
п. М. Віллігер (Mr M. VILLIGER), *судді*,

та пані К. Вестердік (Mrs C. WESTERDIEK), *Секретар секції*,
після обговорення за зачиненими дверима 23 жовтня 2007 року,
в той же день виносить таке рішення:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу порушено проти України за заявою (№ 22603/02), поданою до Суду акціонерним товариством «Торговий дім Україна-Тюмень» (далі — заявник) 23 липня 2001 року відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція).

2. Заявника представляв його президент п. В. Бондарчук та юристи п. М. Оніщук та п. Е. Угрінчук, що практикують в м. Києві. Уряд України (далі — Уряд) був представлений його Уповноваженим — п. Ю. Зайцевим.

3. 13 березня 2006 року Суд вирішив надіслати заяву Урядові. Відповідно до пункту 3 статті 29 Конвенції Суд вирішив розглядати питання щодо суті заяви та її прийнятності одночасно.

ЩОДО ФАКТІВ

1. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

4. Заявником у цій справі виступає українське спільне підприємство зі статусом юридичної особи за національним законодавством, яке розташоване у м. Києві.

5. У червні 1995 року губернатор Тюменської області Російської Федерації звернувся до Президента України з пропозицією з метою зміцнення та подальшого покращення торгівельних зв'язків між Україною та Тюменською областю заснувати спільне підприємство.

Губернатор також запропонував передати майбутньому підприємству правовий титул на будинок в м. Києві для його використання в якості головного офісу.

6. У вересні 1995 року шість підприємств, включно з державним підприємством «Укрресурси», заснували підприємство заявника.

7. 20 серпня 1996 року було внесено зміни до установчого договору, за якими число співзасновників зросло до 7 юридичних осіб, включно з державним підприємством «Укрресурси» та Фондом державного майна України (далі — Фонд). Фонд діяв в інтересах державного підприємства «Укрнафтопродукт». Було визначено, що кожен з засновників володіє 14.28 % акцій підприємства-заявника. Шість підприємств мали сплачувати за свої частки однакові грошові суми (USD 71,542¹), Фонд зобов'язався передати заявнику правовий титул на будинок вартістю USD 71,542², який за установчим договором належав ДП «Укрнафтопродукт».

8. 30 серпня 1996 року ДП «Укрнафтопродукт», який діяв за вказівками Фонду, передав заявнику правовий титул на адміністративний будинок в м. Києві, але продовжував використовувати його як своє приміщення.

9. Відповідно до установчого договору із змінами основною метою діяльності підприємства було отримання прибутку для акціонерів, а також утворення інфраструктури взаємодії між суб'єктами господарської діяльності України та Тюменської області на підставі міжурядових рішень, цілями яких є підвищення ефективності ділового співробітництва та реалізації спільних програм, таких як: торгівля нафтою, газом, лісом, сільськогосподарською продукцією; надання юридичної допомоги; проведення виставок; інші види діяльності, що необхідні для реалізації мети підприємства. Заявник мав всі права окремої юридичної особи. Акціонери заявника мали право брати участь у його управлінні, отримувати частину прибутку, бути поінформованими про його діяльність тощо. Майно заявника складалось із об'єктів та грошових коштів, які вносилися акціонерами у статутний фонд, а також коштів, отриманих заявником з інших джерел. Акціонери не мали окремих прав щодо об'єктів, переданих заявнику в якості їхніх вкладів.

10. У жовтні 1998 року Київська міська державна адміністрація (далі — міська адміністрація) звернулася до Вищого арбітражного суду України з позовом до Фонду, ДП «Укрнафтопродукт» та заявника щодо повернення правового титулу на будинок, стверджуючи, що вона є власником цього будинку та що правовий титул на такий будинок перейшов до заявника *ultra vires*.

11. 29 грудня 1998 року суд визнав недійсним Акт передання адміністративного будинку від 30 серпня 1996 року та зобов'язав ДП «Укрнафтопродукт» повернути будинок міській адміністрації. Суд

встановив, що будинок належав міській адміністрації та ДП «Укрнафтопродукт» не був повноважний передавати його заявнику.

12. ДП «Укрнафтопродукт» звернулося до судової колегії по перегляду рішень, ухвал, постанов Вищого арбітражного суду (далі — судова колегія ВАС) із заявою про перегляд рішення від 29 грудня 1998 року.

13. 11 березня 1999 року колегія ВАС скасувала рішення від 29 грудня 1998 року та відмовила міській адміністрації у задоволенні позову. Колегія встановила, що позов подано з порушенням строків позовної давності та що відсутні докази того, що міська адміністрація є законним власником будинку.

14. 24 березня 2000 року Президія Вищого арбітражного суду залишила без задоволення протест Голови ВАС на постанову від 11 березня 1999 року як необґрунтований.

15. 24 січня 2001 року за заявою міської адміністрації Генеральний прокурор України подав протест до Пленуму ВАС, вимагаючи перегляду справи в порядку нагляду. 15 лютого 2001 року Пленум ВАС за участі представників Генеральної прокуратури задовольнив протест, скасував постанови від 11 березня 1999 року та 24 березня 2000 року та залишив без змін рішення від 29 грудня 1998 року. В своїй постанові суд виклав аргументи Генерального прокурора та визнав їх обґрунтованими. Іншого обґрунтування винесеної постанови надано не було. Сторони не були запрошені для участі у засіданні Пленуму ВАС. Пленум ВАС не розглядав відзив заявника на протест Генерального прокурора.

16. За інформацією, наданою заявником, 2 листопада 2001 року було внесено зміни до установчого договору, відповідно до яких українські органи державної влади вже не були його акціонерами.

17. Уряд наполягав на тому, що держава залишається одним із засновників заявника, а, отже, і власником 28,56 % його статутного капіталу.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

А. Закон України «Про господарські товариства» від 19 вересня 1991 року (в редакції на той час)

18. Відповідні положення закону передбачали наступне:

---

¹ _ Приблизно 61 310 євро.

² _ Приблизно 61 310 євро

Стаття 12. Власність на майно товариства

«Товариство є власником: майна, переданого йому засновниками ...; продукції, виробленої товариством ...; одержаних доходів...»

Стаття 13. Вклади учасників та засновників товариства

«Вкладами учасників та засновників товариства можуть бути будинки..., грошові кошти...

Вклад, оцінений у карбованцях³, становить частку учасника та засновника у статутному фонді».

В. Закон України «Про арбітражний суд» від 4 червня 1991 року (змінений 1 червня 2002 року)

19. Відповідні положення закону передбачали наступне:

Стаття 1. Правосуддя в господарських відносинах

«Відповідно до Конституції України правосуддя в господарських відносинах здійснюється арбітражним судом.

Арбітражний суд є незалежним органом у вирішенні всіх господарських спорів, що виникають між юридичними особами, державними та іншими органами, а також у розгляді справ про банкрутство».

Стаття 11. Склад Вищого арбітражного суду України

«Вищий арбітражний суд України складається з Голови, першого заступника Голови, заступників Голови та суддів і діє у складі:

пленуму Вищого арбітражного суду;

президії Вищого арбітражного суду;

судових колегій по розгляду спорів та перегляду рішень, ухвал, постанов».

С. Арбітражний процесуальний кодекс від 6 листопада 1991 року (в редакції до змін, внесених 21 червня 2001 року)

20. Відповідні положення Арбітражного процесуального кодексу передбачали наступне.

Стаття 14. Справи, підсудні Вищому арбітражному суду

Вищий арбітражний суд розглядає справи у спорах:

1) у яких однією із сторін є Київська міська державна адміністрація...»

³ _ Колишня тимчасова національна валюта України до вересня 1996 року.

Стаття 91. Підстави перевірки рішення, ухвали, постанови в порядку нагляду

«Законність і обґрунтованість рішення, ухвали, постанови арбітражного суду... може бути перевірено в порядку нагляду за заявою сторони, за протестом прокурора чи його заступника, як це передбачено цим Кодексом, іншими законодавчими актами України.

Заява сторони про перевірку рішення ... перевіряється ... судовою колегією Вищого арбітражного суду по перегляду рішень, ухвал, постанов (далі — судова колегія).

Особи, які мають право принесення протесту:

Генеральний прокурор України чи його заступники ...»

Стаття 92. Право арбітражного суду перевірити в порядку нагляду законність рішення, ухвали, постанови за своєю ініціативою

«Арбітражний суд має право за своєю ініціативою перевірити в порядку нагляду законність і обґрунтованість рішення, ухвали, постанови ...»

Стаття 95. Компетенція судової колегії Вищого арбітражного суду щодо перевірки рішення, ухвали, постанови в порядку нагляду

«Судова колегія ... перевіряє в порядку нагляду:

1) рішення та ухвалу по спору, який вирішено у Вищому арбітражному суді»;

Стаття 96. Перевірка рішення, ухвали, постанови в порядку нагляду судовою колегією Вищого арбітражного суду

«Перевірка судовою колегією Вищого арбітражного суду рішення, ухвали, постанови в порядку нагляду здійснюється колегіально у складі Голови Вищого арбітражного суду чи його заступника та судді судової колегії. Якщо між ними не досягнуто згоди щодо наслідків перевірки, Голова Вищого арбітражного суду чи його заступник доповідає справу президії Вищого арбітражного суду, яка приймає постанову ...

В разі необхідності, коли застосування законодавства чи оцінка доказів у справі викликає труднощі, перевірка рішення, ухвали, постанови здійснюється Головою Вищого арбітражного суду чи його заступником та двома суддями судової колегії. В цьому разі постанова у справі приймається більшістю голосів.

Рішення або ухвала, прийняті заступником Голови Вищого арбітражного суду або в засіданні під його головуванням, перевіряються в порядку нагляду Головою Вищого арбітражного суду та двома суддями судової колегії. В цьому разі постанова у справі приймається більшістю голосів.

Рішення або ухвала, прийняті Головою Вищого арбітражного суду або в засіданні під його головуванням, перевіряються в порядку нагляду президією Вищого арбітражного суду.

В необхідних випадках для дачі пояснень в засідання судової колегії можуть запрошуватись представники сторін.

Стаття 97. Право на звернення до президії Вищого арбітражного суду про перевірку рішення, ухвали, постанови в порядку нагляду

«Голова Вищого арбітражного суду, Генеральний прокурор України чи його заступники мають право принести у президію Вищого арбітражного суду протест на постанову, прийняту судовою колегією Вищого арбітражного суду з господарського спору.

Сторона у справі має право подати заяву про перевірку в порядку нагляду рішення або ухвали, прийнятих Головою Вищого арбітражного суду або в засіданні під його головуванням...»

Стаття 99. Право на звернення до пленуму Вищого арбітражного суду про перевірку в порядку нагляду постанови президії Вищого арбітражного суду з господарського спору

«Голова Вищого арбітражного суду України, Генеральний прокурор України мають право принести у пленум Вищого арбітражного суду протест на постанову, прийняту президією Вищого арбітражного суду.

Після обговорення протесту пленумом Вищого арбітражного суду приймається постанова ...»

Стаття 100. Порядок подання заяви про перевірку рішення, ухвали, постанови в порядку нагляду і протесту прокурора чи його заступника

«Заява про перевірку рішення, ухвали, постанови в порядку нагляду подається до арбітражного суду, який розглянув справу. Якщо перевірка у порядку нагляду здійснюється Вищим арбітражним судом, заява разом із справою надсилається відповідним арбітражним судом Вищому арбітражному суду не пізніше п'яти днів з дня надходження заяви.

Протест прокурора ... подається до арбітражного суду, до компетенції якого належить перевірка рішення...

Копії заяви або протесту надсилаються сторонам...

Подання заяви про перевірку рішення ... і принесення протесту ... не зупиняють виконавчого провадження, крім випадків, коли рішення ... пов'язане з перерахуванням ... грошових сум, а також примусовим вилученням майна...»

Стаття 102. Строк подання заяви про перевірку рішення, ухвали, постанови в порядку нагляду і принесення протесту прокурором

Заява про перевірку рішення ... і протест ... приноситься не пізніше двох місяців з дня прийняття рішення...»

Стаття 103. Відзив на заяву про перевірку рішення, ухвали, постанови в порядку нагляду і протест прокурора

«Сторона після одержання копії поданої ... заяви про перевірку ... в порядку нагляду або протесту ... надсилає відзив до арбітражного суду, іншим сторонам.

...

Відсутність відзиву на заяву ... не перешкоджає здійсненню перевірки.»

Стаття 104. Повідомлення про час і місце перевірки рішення, ухвали, постанови в порядку нагляду. Строк перевірки

«Перевірка ... може здійснюватися ... за участю сторін. Перевірка ... на підставі протесту ... здійснюється за участю прокурора. Нез'явлення сторін, прокурора ... не є перешкодою для перевірки ...

Перевірка ... в порядку нагляду здійснюється не пізніше двох місяців з дня надходження ... заяви або протесту. ...

Рішення, ухвала, постанова арбітражного суду можуть бути перевірені в порядку нагляду не пізніше одного року з дня їх прийняття.

Стаття 106. Повноваження арбітражного суду при перевірці рішення, ухвали, постанови в порядку нагляду

«... арбітражний суд має право:

залишити рішення, ухвалу, постанову без зміни;

змінити рішення, ухвалу, постанову;

скасувати рішення, ухвалу, постанову і прийняти нове рішення, або передати справу на новий розгляд, або припинити провадження у справі, або залишити позов без розгляду.

Рішення, ухвала, постанова арбітражного суду перевіряються в повному обсязі, незалежно від доводів, викладених у заяві чи протесті.

Арбітражний суд, перевіряючи рішення, ухвалу, постанову в порядку нагляду, користується правами, наданими арбітражному суду при розгляді господарського спору.

Перевірка рішення, ухвали, постанови у порядку нагляду Вищим арбітражним судом є остаточною, крім випадків, коли одна із сторін знаходиться за межами України і є угода між відповідними державами щодо іншого порядку перевірки.»

Стаття 107. Підстави для зміни або скасування рішення, ухвали, постанови

«...1) неповне з'ясування обставин, що мають значення для справи;

- 2) недоведеність обставин, що мають значення для справи, які арбітражний суд визнав встановленими;
  - 3) невідповідність висновків, викладених у рішенні, ухвалі, постанові, обставинам справи;
  - 4) порушення або неправильне застосування норм матеріального чи процесуального права...»
- Стаття 115. Набрання законної сили рішенням, ухвалою, постановою та їх обов'язковість
- «Рішення, ухвала, постанова арбітражного суду набирають законної сили негайно після їх прийняття і підлягають обов'язковому виконанню ...».

ЩОДО ПРАВА

I. ПОПЕРЕДНІ ЗАУВАЖЕННЯ УРЯДУ

A. Щодо правила *locus standi* по відношенню до підприємства-заявника

21. Уряд стверджував, що заявник не має права звертатися до Суду відповідно до статті 34 Конвенції, оскільки держава в особі ДП «Укрресурси» та Фонду державного майна України є власником 28,56 % статутного капіталу заявника. Уряд також зазначив, що заявник був заснований згідно з домовленістю між українськими та російськими високопосадовцями з метою створення інфраструктури для співпраці між українськими та тюменськими суб'єктами господарської діяльності та реалізації міжурядових рішень щодо підвищення ефективності ділового співробітництва двох країн. Таким чином, з точки зору статті 34 Конвенції заявник мав бути визнаний «урядовою організацією». Уряд також зазначав, що у справі «*Косаревська та інші проти України*» (*Kosarevskaya and Others v. Ukraine*, №№ 29459/03, 4935/04 та 26996/04, від 6 грудня 2005 року) Суд визнав державу відповідальною за борги підприємства, 32.67 % статутного капіталу якого належали державі. Уряд висловив думку про те, що слід застосувати такий підхід і в даній справі, тим більше, що даний спір стосувався будинку, який належить державі.

22. Заявник не погодився з цими аргументами, стверджуючи, що відповідно до українського законодавства воно є приватним підприємством, метою діяльності якого є отримання прибутку шляхом ведення підприємницької діяльності та його розподілення між акціонерами. Заявник стверджував, що він діє згідно з положеннями установчого договору, який за своєю природою є типовим приватно-правовим документом, що розмір частки держави не дозволяє їй здійснювати контроль та що він не має жодних публічно-правових функцій. І лише той факт, що серед первісних засновників були

державні органи, не може позбавити заявника його права на звернення до Суду відповідно до статті 34 Конвенції.

23. У додаткових зауваженнях заявник зазначив, що станом на 2 листопада 2001 року держава не мала частки в статутному капіталі підприємства.

24. У відповідь Уряд стверджував, що держава досі є одним з співзасновників підприємства-заявника і, відповідно, власником 28,56 % статутного капіталу підприємства.

25. Суд зазначає, що в той час як сторони не заперечують те, що одним з первісних засновників заявника було державне підприємство та що держава була представлена в особі Фонду державного майна України, який в серпні 1996 року став співзасновником заявника, із зауважень сторін є незрозумілим, чи залишалась держава власником частки статутного капіталу з 2 листопада 2001 року. Проте, Суд не вважає за необхідне вивчати це питання, оскільки в будь-якому випадку вважає, що заявник має право звертатися до Суду з нижченаведених причин.

26. Суд нагадує, що юридична особа, «яка вважає себе потерпілою від порушення однією з Високих Договірних Сторін прав, викладених у Конвенції або протоколах до неї» може звертатися до Суду, якщо така юридична особа є «неурядовою організацією» в розумінні статті 34 Конвенції. Термін «урядова організація», на відміну від «неурядової організації», поширюється на юридичних осіб, які беруть участь у здійсненні владних повноважень чи виконують публічну функцію під контролем Уряду (див. рішення у справі *«Radio Франс та інші проти Франції»* (*Radio France and Others v. France*), № 53984/00, ECHR 2003-X). Вирішуючи питання, чи належить певна юридична особа до однієї з вищезазначених категорій, Суд має взяти до уваги її юридичний статус, характер її діяльності, контекст здійснення такої діяльності та ступінь незалежності особи від публічної влади.

27. Суд зазначає, що згідно з українським законодавством та положеннями установчого договору заявник є інституційно автономним. У своїй діяльності він керується законодавством, що регулює діяльність господарських товариств, та перебуває під контролем та управлінням своїх засновників (див. пункти 9 та 18 вище). Навіть припускаючи, що державі досі належить приблизно третина статутного капіталу заявника, не було наведено жодних доказів того, що держава має перевагу в управлінні підприємством порівняно з іншими акціонерами. Більше того, нічого у цій справі не доводить, що заявник здійснює інші ніж підприємницькі види діяльності, незважаючи на те, що деякі положення установчого договору можна тлумачити як такі, що наділяють заявника публічною функцією, а саме функцією реалізовувати «міжурядові рішення» в сфері підприємницької співпраці.

28. Відповідно, Суд доходить висновку, що заявник є «неурядовою організацією» в розумінні статті 34 Конвенції і що заперечення Уряду мають бути відхилені.

В. Щодо дотримання шестимісячного строку

29. Уряд стверджував, що заяву було подано після спливу шестимісячного строку. Він стверджував, що остаточне рішення у справі заявника в розумінні пункту 1 статті 35 Конвенції було винесено Вищим арбітражним судом 29 грудня 1998 року, тобто більше, ніж за шість місяців до того, як заяву було подано до Суду. Уряд наполягав на тому, що подальший перегляд цього рішення не може бути взято до уваги, оскільки такий перегляд здійснювався в ході екстраординарного провадження. Заявник не погодився з цими аргументами.

30. Суд зазначає, що 11 березня 1999 року колегія ВАС скасувала рішення від 29 грудня 1998 року та винесла постанову на користь заявника. Пізніше, 15 лютого 2001 року, цю постанову було скасовано Пленумом ВАС, який також переглянув справу по суті та залишив без змін рішення від 29 грудня 1998 року. Головним чином скарги заявника стосуються постанови Пленуму ВАС, яку було винесено менше ніж за півроку до того, як заявник звернувся із заявою до Суду (23 липня 2001 року). Уряд не навів жодного аргументу щодо причин, в зв'язку з якими Суду не слід брати до уваги це рішення (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі «Трегубенко проти України» (*Tregubenko v. Ukraine*), № 61333/00, від 21 жовтня 2003 року). Відповідно, вимога дотримання шестимісячного строку не перешкоджає розгляду заяви Судом.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 1 СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

31. Заявник скаржився на скасування постанови колегії ВАС від 11 березня 1999 року, стверджуючи, що ця постанова була остаточним та обов'язковим рішенням, винесеним на його користь. Заявник стверджував, що провадження Пленумом ВАС несумісне з принципами юридичної визначеності, рівності сторін та публічності. Заявник посилався на пункт 1 статті 6 Конвенції, який у відповідній частині передбачає:

«Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи ... незалежним і безстороннім судом, ..., який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру...»

А. ЩОДО ПРИЙНЯТНОСТІ

32. Суд вирішує, що за відсутності коментарів сторін щодо прийнятності скарг заявника за пунктом 1 статті 6 Конвенції, інших ніж ті, які було розглянуто вище (див. пункти 21–30 вище), ці скарги порушують питання факту та права відповідно до Конвенції, визначення яких потребує розгляду по суті. Суд не вбачає жодної підстави для визнання скарг неприйнятними.

В. Щодо суті

33. У своїх зауваженнях щодо цієї частини заяви Уряд зазначив, що права заявника, гарантовані пунктом 1 статті 6 Конвенції, не було порушено. Зокрема, Уряд зазначив, що, звертаючись до Пленуму ВАС з протестом, Генеральний прокурор діяв від імені Київської державної адміністрації, тобто однієї із сторін оскаржуваного провадження. Він брав участь у провадженні в інтересах держави. Відповідно, така участь була законною.

34. Уряд також зазначив, що заявник, який спочатку виграв від екстраординарного провадження з перегляду рішення, винесеного на користь іншої сторони (див. пункт 13 вище), не може порушувати питання щодо відповідності Конвенції такого ж роду провадження, в результаті якого він в подальшому програв справу. Уряд посилався на міжнародно-правову доктрину «чистих рук», відповідно до якої держава не є відповідальною, коли позивач сам діяв з порушенням національного та міжнародного права.

35. Заявник не погодився з такими аргументами, стверджуючи, що з точки зору пункту 1 статті 6 Конвенції перегляд справи колегією ВАС був частиною ординарної судової процедури та не суперечив принципу юридичної визначеності. На відміну від цього, перегляд справи Пленумом ВАС був екстраординарною процедурою, яка суперечила пункту 1 статті 6 Конвенції.

36. Суд нагадує, що в його ухвалі щодо прийнятності заяви, яка включала подібні питання, він визначив, що процедура перегляду рішення суду першої інстанції колегією ВАС в порядку нагляду, яка існувала до внесення змін в Арбітражний процесуальний кодекс 21 червня 2001 року, не суперечила принципу юридичної визначеності та що використання такої процедури заявником було необхідне для цілей вичерпання національних засобів захисту відповідно до пункту 1 статті 35 Конвенції (див. рішення у справі *«Совтрансавто Холдінг проти України» (Sovtransavto Holding v. Ukraine)*, № 48553/99, від 27 вересня 2001 року). У вказаній справі Суд зазначав, що така процедура була безпосередньо доступною кожній із сторін, а також те,

що вона не залежала від дискреційних повноважень органів державної влади.

37. Суд не вбачає жодних підстав відходити від висновків, яких він дійшов за інших обставин у справі *«Совтрансавто Холдінг проти України»*. Він також зазначає, що відповідно до статей 97, 100, 102–104 Арбітражного процесуального кодексу в редакції на той час рішення арбітражного суду першої інстанції не могло бути оскаржене до колегії ВАС в будь-який час, а лише протягом періоду, встановленого законом, а саме протягом двох місяців з дня прийняття рішення суду першої інстанції; що відповідні процесуальні норми передбачали надіслання заяви сторони чи прокурора про перегляд іншій стороні, а також право цієї сторони надати відзив на таку заяву; та що колегія ВАС могла переглянути рішення суду першої інстанції тільки протягом року з дня його ухвалення (див. пункт 20 вище). Відповідно, Суд встановлює, що постанова колегії ВАС від 11 березня 1999 року була «остаточним рішенням» у справі в розумінні пункту 1 статті 35 Конвенції, та відхиляє зауваження Уряду про те, що в зв'язку із зверненням до колегії ВАС заявник не може скажитися на події, що мали місце після такого звернення.

38. Однак, процедура перегляду справи Пленумом ВАС відрізняється від процедури перегляду рішень колегією ВАС. Зокрема, відповідно до статті 99 Арбітражного процесуального кодексу тільки Голова ВАС та Генеральний прокурор мали право звертатися із заявою про перегляд справи Пленумом ВАС в порядку нагляду (див. пункт 20 вище). Реалізація таких владних повноважень не мала часових обмежень, а також не існувало жодного обов'язку Пленуму ВАС ознайомлюватися з позицією сторін перед ухваленням рішення за заявою Голови ВАС чи Генерального прокурора.

39. У подібних справах Суд вже встановлював, що перегляд в порядку нагляду остаточних та обов'язкових рішень, який не був безпосередньо доступним для сторін, не мав часових обмежень та не був виправданим істотними та неспростовними обставинами, не відповідав принципу юридичної визначеності, що є одним з фундаментальних аспектів верховенства права з точки зору пункту 1 статті 6 Конвенції (див., наприклад, рішення у справах *«Рябих проти Росії»* (*Ryabukh v. Russia*), № 52854/99, § 52–58, ECHR 2003-IX *«Совтрансавто Холдінг проти України»* (*Sovtransavto Holding v. Ukraine*), № 48553/99, § 77, ECHR 2002-VII та *«Агроптехсервіс проти України»* (*Agrotehservis v. Ukraine*), № 62608/00, §§ 42–43, від 5 липня 2005 року).

40. За відсутності будь-яких особливих факторів, які б виправдовували застосування процедури перегляду справи заявника в порядку нагляду, той факт, що таку процедуру було використано з метою скасування постанови колегії ВАС від 11 березня

1999 року, винесеної на користь заявника, є достатнім для Суду, щоб вирішити, що «право заявника на суд» відповідно до пункту 1 статті 6 Конвенції було порушено.

41. Суд не вважає за необхідне розглядати окремо, чи було дотримано процесуальних гарантій, передбачених пунктом 1 статті 6 Конвенції, під час розгляду справи Пленумом ВАС, зокрема, гарантій рівності сторін та публічного розгляду.

42. Таким чином, мало місце порушення вказаної статті.

III. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 1 ПРОТОКОЛУ 1

43. Заявник також скаржився за статтею 1 Першого протоколу, стверджуючи, що в результаті скасування постанови колегії ВАС від 11 березня 1999 року його було незаконно позбавлено майна. Стаття 1 Першого протоколу передбачає:

«Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів.»

44. Заявник стверджував, що його незаконно було позбавлено його будинку, зазначаючи, що таке позбавлення було здійснено на підставі постанови Пленуму ВАС від 15 лютого 2001 року, яка суперечила принципу верховенства права. Заявник також зазначив, що не існувало суспільного інтересу, який би міг виправдати таке позбавлення майна.

45. Уряд не оспорував те, що будинок, який був предметом спору, був майном заявника з точки зору статті 1 Першого протоколу станом на той час, коли національні суди вирішили інакше. Уряд стверджував, що заявника було позбавлено вказаного майна на підставі закону та в інтересах суспільства. Зокрема, таке позбавлення було передбачено остаточним рішенням суду та здійснено з метою забезпечення дотримання права громади м. Києва користуватися її муніципальною власністю.

A. Щодо прийнятності

46. З огляду на відсутність коментарів сторін щодо прийнятності цієї частини заяви, інших, ніж ті, що розглянуті вище (див. пункти 21–30 вище), Суд зазначає, що вона не є явно необґрунтованою

в розумінні пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд не вбачає жодних інших підстав для визнання цієї частини заяви неприйнятною. Відповідно, Суд визнає її прийнятною.

В. Щодо суті

1. Чи мало місце втручання у право на власність

47. Стаття 1 Першого протоколу містить три чітких норми: «перша норма, викладена в першому реченні першого пункту, є загальною за своєю природою та закріплює принцип мирного володіння майном; друга норма, що міститься в другому реченні першого пункту, стосується позбавлення власності та містить умови такого позбавлення; третя норма, викладена в другому пункті, визнає право Договірних держав, серед іншого, здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів... Ці норми не є окремими, а є пов'язаними між собою. Друга та третя норми стосуються певних випадків, за яких допускається втручання в право на мирне володіння майном, та, отже, їх слід тлумачити в світлі загального принципу, викладеного в першій нормі» (див., наприклад, рішення у справі «Ян та інші проти Німеччини» (*Jahn and Others v. Germany*), №№ 46720/99, 72203/01 та 72552/01, § 78, ECHR 2005-...).

48. Суд зазначає, що без сумніву право заявника на власність зазнало втручання, яке прирівнюється до «позбавлення» власності в розумінні другого речення першого пункту статті 1 Першого протоколу. Отже, Суд повинен розглянути питання, чи було таке втручання виправданим відповідно до вказаного положення.

2. Виправдання втручання у право на власність

а. «Передбачено законом»

49. Суд нагадує, що перша та найважливіша вимога статті 1 Першого протоколу полягає в тому, що будь-яке втручання публічної влади в право на мирне володіння майном має бути законним: друге речення першого пункту дозволяє позбавлення власності лише «на умовах, передбачених законом», а другий пункт визнає, що держави мають право здійснювати контроль за користуванням майном шляхом введення в дію «законів». Більше того, верховенство права, один з фундаментальних принципів демократичного суспільства, є наскрізним принципом всіх статей Конвенції (див. рішення у справах «Амюр проти Франції» (*Amiur v. France*) від 25 червня 1996, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-III, pp. 850–51, § 50; «Колишній Король

Греції та інші проти Греції» (Former King of Greece and Others v. Greece), № 25701/94, § 79, ECHR 2000-XII; та «Малама проти Греції» (Malama v. Greece), № 43622/98, § 43, ECHR 2001-II).

50. Уряд стверджував, що втручання було законним, оскільки воно було здійснене на підставі остаточного рішення суду. Заявник стверджував, що таке рішення було винесене з порушенням принципу юридичної визначеності та, отже, не могло бути легітимною підставою для втручання в його право на власність.

51. Хоча загалом Суд не є повноважним піддавати сумніву рішення, винесені національними судовими органами, він зазначає, що принцип законності вимагає від держави створювати такі судові процедури, які б забезпечували необхідні процесуальні гарантії та, відповідно, дозволяли б національним судовим органам ефективно та справедливо вирішувати спори між приватними особами (див. вказане вище рішення у справі «Совтрансавто Холдінг проти України», § 96).

52. Проте, не кожен процесуальний недолік у розгляді справи призводить до втручання в право на власність з порушенням «принципу законності». За даних обставин від Суду не вимагається дійти висновку з цього питання, оскільки позбавлення майна жодним чином не було сумісним зі статтею 1 Першого протоколу з причин, викладених нижче.

в. «В інтересах суспільства»

53. Суд зазначає, що підставою постанови Пленуму ВАС, якою заявника було позбавлено будинку, було те, що орган державної влади Фонд державного майна України передав будинок заявнику *ultra vires*, оскільки він належав органу місцевої влади.

54. Суд вважає, що доктрина *ultra vires* передбачає важливу гарантію захисту від помилок органів державної влади, які діють за межами повноважень, наданих їм національним законодавством. Суд не піддає сумніву мету та корисність такої доктрини, яка безперечно відображає поняття верховенства права, що лежить в основі самої Конвенції (див. рішення у справі «Стретч проти Об'єднаного Королівства» (*Stretch v. the United Kingdom*), № 44277/98, § 38, від 24 червня 2003 року). Таким чином, не зважаючи на аргументи заявника щодо протилежного, Суд дотримується думки, що відібрання у заявника майна шляхом застосування доктрини *ultra vires* відповідало інтересам суспільства. Проте, Суд повинен пересвідчитись, чи було дотримано в цій справі принцип пропорційності.

с. Пропорційність втручання

55. Суд нагадує, що втручання в право на мирне володіння майном повинно бути здійснено з дотриманням «справедливого балансу» між вимогами загального інтересу суспільства та вимогами захисту основоположних прав особи (див., серед інших, рішення у справі «*Спорронг та Лоннрот проти Швеції*» (*Sporrong and Lonnroth v. Sweden*), від 23 вересня 1982 року, Series A no. 52, р. 26, § 69). Вимога досягнення такого балансу відображена в цілому в побудові статті 1 Першого протоколу, включно із другим реченням, яке необхідно розуміти в світлі загального принципу, викладеного в першому реченні. Зокрема, має існувати обґрунтоване пропорційне співвідношення між засобами, які застосовуються, та метою, яку прагнуть досягти шляхом вжиття будь-якого заходу для позбавлення особи її власності (див. рішення у справі «*Прессос Компанія Нав'єра С. А. та інші проти Бельгії*» (*Pressos Compania Naviera S. A. and Others v. Belgium*), від 20 листопада 1995 року, Series A no. 332, р. 23, § 38).

56. Вирішуючи, чи було дотримано цієї вимоги, Суд визнає, що держава користується широкою свободою розсуду як щодо вибору способу вжиття заходів, так і щодо встановлення того, чи виправдані наслідки вжиття таких заходів з огляду на загальний інтерес для досягнення мети закону, про який йдеться. Проте, Суд не може не скористатися своїм повноваженням щодо здійснення перевірки та повинен визначити, чи було дотримано необхідного балансу в спосіб, сумісний з правом заявника на «мирне володіння [його] майном» в розумінні першого речення статті 1 Першого протоколу (див. рішення у справі «*Звольски та Звольська проти Республіки Чехія*» (*Zvolsky and Zvolska v. the Czech Republic*), № 46129/99, § 69, ECHR 2002-IX).

57. Умови надання компенсації згідно з положеннями відповідного законодавства є значущими для оцінки того, чи оскаржуваний захід зберігає необхідний справедливий баланс, та особливо для визначення того, чи покладає такий захід непропорційний тягар на заявників. В цьому зв'язку Суд вже встановлював, що позбавлення власності без сплати суми її вартості становитиме непропорційне втручання та що відсутність будь-якого відшкодування може бути виправданою відповідно до пункту 1 статті 1 Першого протоколу лише за виключних обставин (див. рішення у справах «*Святі Чоловічі Монастирі проти Греції*» (*Holy Monasteries (The) v. Greece*) від 9 грудня 1994 року, Series A no. 301-A, р. 35, § 71; «*Колишній король Греції*» (*Former King of Greece*), § 89; та вказане вище рішення «*Звольски та Звольська проти Республіки Чехія*», § 70).

58. Повертаючись до обставин цієї справи, Суд зазначає, що заявник добросовісно отримав будинок в якості внеску до статутного капіталу, не знаючи про те, що Фонд державного майна не мав повноважень на його передання, та не було підстав для передбачення, що заявник мав знати про це. Навіть попри те, що ДП «Укрнафтопродукт» продовжувало використовувати будинок, він був частиною статутного капіталу заявника так само, як будь-яке інше майно. Заявник мав щонайменше легітимні сподівання щодо можливості використовувати будинок в своїй господарській діяльності.

59. Отже, наслідком рішення про скасування передання ДП «Укрнафтопродукт» будівлі заявникові було позбавлення заявника його первинного капіталу та, відповідно, частини його активів. Не було жодних підстав вважати, що заявник міг вимагати якесь відшкодування понесених збитків.

60. Суд не вбачає виняткових обставин, здатних виправдати відсутність відшкодування у даній справі, та вирішує, що таким чином на заявника було покладено індивідуальний та надмірний тягар, який порушив справедливий баланс, що мав бути дотриманий між вимогами суспільного інтересу з одного боку, та захистом права на мирне володіння майном — з іншого.

61. Отже, мало місце порушення статті 1 Першого протоколу.

IV. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

62. Положення статті 41 Конвенції передбачають: «Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію».

A. Шкода

63. Заявник стверджував, що він зазнав матеріальної та моральної шкоди через порушення його прав за ст. 6 Конвенції та ст. 1 Першого протоколу. Проте, заявник не визначив суму, яку він вимагає. Далі заявник вимагав повернення будинку, якого його позбавили, як частину компенсації матеріальної шкоди, якої він зазнав.

64. Уряд зазначив, що вимоги заявника є необґрунтованими та мають бути відхилені в повному обсязі.

65. Суд зазначає, що заявник не визначив вимогу щодо відшкодування моральної шкоди, тому Суд відхиляє таку вимогу як необґрунтовану.

66. Суд також вважає, що питання застосування статті 41 стосовно вимоги заявника щодо відшкодування матеріальної шкоди наразі вирішено бути не може. Отже, необхідно відкласти розгляд цього питання з огляду на можливість досягнення угоди між Урядом-відповідачем та заявником (пункт 1 правила 75 Регламенту Суду).

В. Судові витрати

67. Заявник не виклав вимоги щодо відшкодування судових витрат. Отже, Суд нічого не присуджує.

РОЗГЛЯНУВШИ СПРАВУ, СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Оголошує* заяву прийнятною.
2. *Постановляє*, що було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції.
3. *Постановляє*, що було порушено статтю 1 Першого протоколу.
4. *Постановляє*, що оскільки заявник вимагав відшкодування матеріальної шкоди, питання застосування статті 41 наразі не може бути вирішено, і, відповідно,
  - а) *відкладає* розгляд зазначеного питання;
  - б) *запрошує* Уряд та заявника подати протягом 6 місяців з моменту набуття цим рішенням статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції їх письмові зауваження з цього приводу та, зокрема, повідомити Суд про будь-яку угоду, яку може бути укладено;
  - с) *відкладає* подальшу процедуру та *делегує* Голові палати повноваження вирішити це питання за потребою.
5. *Відхиляє* решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

Вчинено англійською та повідомлено в письмовій формі 22 листопада 2007 року відповідно до пунктів 2 та 3 правила 77 Регламенту Суду.

К. ВЕСТЕРДІК
Секретар

П. ЛОРЕНЦЕН
Голова